

האומללה מרת יהודית הנ"ל, אשר היא רכה בשנים, מכזלי העיון והיא מותרת להחנכנה לכל גבר דיתלוצי. ואף כי הכותב צרור ופשוט בעיניו כנ"ל אני רוצה שיסכים עמי מרא דאתרא, הרב הגאון המפורסם מו"ר דוד מאניש זצ"ל ר"י אבד"ק עארנאפאל, אשר האשה היא בגבולו. והנה הנשאת צעד אחד לריבון להושיב צ"ד של שלשה בביחור כמ"ש הרמ"א סי' י"ז סעיף ל"ט (ועיי"ש בח"מ וצ"ש וע"ז) וגם עיין בש"ך יו"ד סי' קכ"ז סו"ס קו"ד וכתשו' חת"ס חת"ס ח"צ סי' ק"ל שהאר"י זכ"ל, אולם צ"ד דהוי בשני עדים שהעידו צ"ד וגם העדים של הערכאות שכתבו המכתבים וא"כ א"ל צ"ד של שלשה. אך חולי יחוש הרה"ג הנ"ל מחמת איזה פקפוק שכתבתי לעיל ואם יפול האחד נסמוך על השני לצד ויראה להחמיר להצטרף כנישאת ע"פ ע"א ויושיב צ"ד של שלשה להחמיר — לו משפט הבחירה.

וב' ילילי משגיאות ויחיר עיני בתורת אמת, כעתירת המלפפ לישועה הצב"ח יום י"ד סיון תר"פ פה תראשעקוב.

משולם ראטה

סימן לח

לכבוד יו"ר הרב ה"ג המהולל החכם השלם מו"ר ראובן מרגליות ז"ל, בקי לבוב.

ע"ד מ"ש הראש"ש פ' בהעלותך (ח', ז') בפסוק והעבירו חער על כל צמרם אמרו המעתיקים אפילו הזקן ולא הפאה עכ"ל, צרור הוא כי יש בדבריו ע"ס וז"ל: "אפילו הזקן וגם הפאה", ומקורו הוא מדברי המשנה במס' נגעים פ"ד מ"ד ותו"כ פ' מוארע וגמ' נזיר דף מ' ע"א: "שלשה מגלחין ותגלחתי מנוח המזיר והמזורע והלויים וכולן שגלחו שלא בזהר או ששיירו שתי שערות לא עשו כלום", הרי מבואר דגילוח הלויים ה' בלא שיעור שתי שערות כיוון דכתיב גביהו והעבירו חער על "כל" צמרם, ודומיא דמזורע דלר"ך ג"כ לגלח כולו בלי שיעור שתי שערות, ואף הזקן והפאה בכלל, ודומיא דמזיר דלר"ך לגלח כל ראשו בלי שיעור שתי שערות ואף הפאה בכלל. וגם לפי דברי ר' משה הדרשן, המוצא צפירש"י פ' בהעלותך שם, טעם הגלוח של הלויים הוא לפי שנתנו כפרה על הצבורות שעבדו ע"ז והוא קרוי זבחי מתים והמזורע קרוי מת הזקיקס תגלחת כמזורעים (ובדל"ה שא"ז ר' משה הדרשן את דבריו מאיזה מדרש אשר ה' גם למראה עיני הראש"ש ועליו רמז ב"אמרו "המעתיקים"), וממילא הלויים לריבון תגלחת כמזורע שמגלה כל גופו כדלעת וגם ראשו חקנו. והנה גם רבינו בחיי פ' בהעלותך כתב כלשון הראש"ש: "והעבירו חער על כל צמרם אפילו הזקן ולא הפאה". אבל פשוט כי גם בדבריו יש ע"ס ושבוש של המעתיק שנמשך אחרי בע"ס שצרא"ש, ורא"י צרור לזה כי רבינו בחיי סיים שם מיד סמוך למאמר הנ"ל: "העשויים תגלחת כמזורע שכתבו צו וגלח את כל שערו ואת ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו לפי שהלויים היו חליפי הצבורות שנפסלו בעגל וע"ז קרויים זבחי מתים ומזורע שזבזב כמות". מבואר בהדיא דדינו כמזורע ומגלה גם בלויים את כל שערו ואת פאת ראשו חקנו. וכן נראה מלשון הרא"ש בם' החנוך מזהר קע"ד יעו"ש. ועי' מדרש רבה ותנחומא פ' קרה: בשעה שאמר הקב"ה קח את הלויים והעבירו חער על כל צמרם מיד עשה כך לקרן החטול לחזר על כל ישראל ולא היו מכירין אותו וכו' יעו"ש, והיינו לפי שגילה גם את זקנו לגמרי על דרך שאמר רב חסדא בכתובות דף כ"ז ע"ב ושאר דוכתי: ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו מלמד שאלו חתומה זקן וזבזב חתומה זקן. ועי' בסנהדרין דף ק"י ע"א: ושוד דגיוז למזייכו וכו' עינא יכז צמזייכו, ופירש"י: דגיוז למזייכו דכתיב והעבירו חער על כל צמרם, עינא יכז צמזייכו עין נתן בשערכם כדי שלא יהי' צמם לורה כמותו עכ"ל, ומוכח מזה שגילה גם הזקן והוא על דרך הנאמר בגמ' שבת דף קמ"ב ע"א וצפירש"י במס' צ"מ דף פ"ד ע"א: הדרת פנים זקן. ועי' בשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' ל', שנשאל ע"ד מומר שחזר בתשובה

לא נעשה מתים כחיים לענין יצום מק"ו וכו' ת"ל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום יעו"ש ועי' בחומ' יצומת דף י"ז ע"ב ד"ה אשת אחיו שלא היה בעלמו, דמקשו ל"ל קרא לזה תיפוק ל' משום דרכיה דרכי נועם, וחירונו כגון שהיתה חמומה מעוברת, דס"ד דחמתין עד שתלד והיו שפיר דרכי נועם (וכתירונוס מפורש צירושלמי שם פ"א ה"ב ופ"ב ה"א), וא"כ צעירי גיטין וקידושין נאמר דצעין שיעורו כהחד כמו צ"ג משום דרכיה דרכי נועם ול"ש. והנה לא פורש בגמרא מה הכונה צ"ג דצעין שיעורו כהחד, דהא אי אפשר שיעורו צבת אחת, והכי פריך בסנהדרין שם למאן דצעו צ"ג כהחד כהחד אטו צחד פומא מסבדי אלא מלטרפין יעו"ש, ונראה פשוט דצעין שיעורו כ"א חוד כדי דצור של חצירו כהא דאמרין בשבועות דף ל"ב ע"א: כפרו שניהם כהחד חייבין, ופריך: והא ח"א ללמס, ומשני: בתכ"ד של חצירו יעו"ש וכן משמע בחומ' סנהדרין שם ובפוסקים ומעשים בכל יום שאנו מקבלין עידי גיטין וקידושין ולא שמענו מפולס להצריך שיעורו כולם תכ"ד של חצירו, ואכמ"ל). ולפ"ד החומ' ופסק השו"ע לכאורה צ"ד יש לחוש דצביל לירוק העד הראשון הפסול צעלה גם העדות השני אש"ג שהעיד ציום מחמתו. אולם צלמ"ה ל"ש כך דינא כלל צ"ד, דהא מבואר בחומ' מכות שם ד"ה אמר רבא וצ"ש חו"מ סי' ל"א דצעין שיראו כהחד הכשרים והפסולים, דהר"ה צבת אחת עושה אותה כעדות אחת ואז דוקא אמרין דנמלא אחד מהם קא"פ עדותן צעלה, ועי' בס' גאון לבי לחו"מ סי' ל"ו, וא"כ צ"ד שלא ראו צבת אחת, כי העד הראשון מעיד מה שמע הוא מפי המגידין לו והעד השני מעיד מה שמע מפי אנשים אחרים וגם מה שהגיד לו העד הראשון במסל"ה וא"כ אמאי דמסבדי האי לא מסבדי האי ואינו מלטרפין לצעל עדות הכשר בצביל עדות הפסול וצ"ב. ומעשה אף אם נחוש ונפסול עדותו של הראשון המגולה שפיר נוכל לסמוך על עדות העד השני הן צמה שמע מפי אחרים וכן צמה שהגיד לו העד הראשון במסל"ה.

ד) עוד יש לנרף צ"ד להיות האשה את המכתבים שקיבלה מאת הקאמאנדא ומאת המיליטעריעלעלארגער ומאת חברת הללז האדום (ראטערקריין). וכבר פלפלו האחרונים הרבה צענין אם יש לסמוך על הערכאות צזה וגם אני הארכתי בחשו' אי צענין זה. אולם הגאון חת"ס צממה תשובות צחק"ע חקק מסמרות להחיר ע"פ מה שנשלח תעודת מיתה העתק מפנקס הערכי שלהם יעו"ש בסי' מ"ג מ"ד וז"ל שהאר"י צכחא דהחירא וכתב דצמזינו זה שצבו"ר שכיחי עוצא מאנשי הצבא שמחו וא"ל להשיג עדות אלא ע"י שאלה בערכאות של גויים אין לך חקנת עגונות גדולה מזו יעו"ש. וממש כדברים האלה ועוד ציתר שאת מכל לומר כעת על העגונות במלחמה המוכתית, ואף דצמכתבים של הערכאות לא נאמר קברתינו י"ל דלענין חשש צדדמי יש לחלק בין דברים שנאמרו בע"פ לדברים שכתבו וכתין שמבואר צגיטין דף ס"ז, דבזרא קאמרי מעשה לא עבדי, ועי' מס' צ"ב דף ל', הכס עבדי ל' מעשה שחתם עד אכל הכא דבזרא עבדי אינש דמיקרי ואמר יעו"ש. ולפ"ז יש לומר דצכתב שכותב וחומס להודיע לאחרים ליכא למיחש דכותב צדדמי, וצפרע הכתב הנכתב ונחתם מאת השירים ופקידו החיל אי לאו דקיס ל' שמה לא ה' אומר צדדמי ואימתי המלכות עליהם מצלי לכתוב דבר ע"פ אומדנא ובדל"ה מידק דייקו שפיר וקושעא קאמרי, וברש"ם חת"ס סי' קכ"ה כי דכ"מ שיש אומדנא שלא אמר צדדמי א"ל קברתינו יעו"ש. וגם כבר כתבתי לעיל כי אין רשמיים צפנקס והמתים רק ע"פ עדות אנשי צבא המצויים להקומנדאנט את הפחקה (לעגייטימאליאנסלעטעל) שהסירו מצדדי המה שהיתה מחוברת עליו והיא רשימת שמו ושם עירו ומספר שנתיו, וא"כ צשעת ההסרה של הפחקה מצדדיו הם מהעסקים צו צנגיעה והזהר והיו כמו קברתינו כמבואר בחמ"ה ס"ק ק"ג. וממילא דיש לסמוך על המכתבים של הערכאות גם מצלעדי הצ"ע של שני העדים הנ"ל. וצפרע צצירוף העדות הצבורה של שני העדים הרי אליעזר ווייטער והרי יונה ועצער הנ"ל. לאת הנני לכותב צמלוח להליל את האשה

קו"ח נמשך אחרי ד' הא"מ וכתב דגילות הלויים הי' חוץ מן פחות הראש יע"ש ודבריו תמוהין, דאי נימא דעשה דגילות הלויים לא דחי ל"ה דהקפת הראש א"כ גם לאו דהשתתח זקן לא ידחה. ומלכד זה א"ל לפרש דברי הראש"ש כמ"ש הא"מ כי אין דרכו של הראש"ש לעייל פילא בקופא דמחצא ולכוילא דין חדש (שלא נזכר בפירוש בדברי הז"ל) ע"ד הפלפול מכה קושיא ותיורולו של בעל א"מ ולכתוב ע"ז בלשון "אמרו המעתיקים", וצ"ע כונתו כמו שכתבתי לעיל, שרמז בזה להלכה מפורשת במשנה דנגעים וספרה פ' מלועס וגמרא דנזיר ה"ל דשיור שחי שערות מעכבין בו כמו במלועס וגם במדרש אגדה ה"ל דגילות הלויים הוא לכפר על ע"ז שהוקש למלועס ולכך גילוחו דומה למלועס ממש. ובר מן דין הכה דינו של הא"מ נסתר מכל הראיות שהבאתי לעיל דגילות לויים הי' כל שערם וגם הזקן ופאת הראש בכלל, ובנזיר דף מ"ב ע"א לריבין ללמוד מיוחד גבי נזיר עמא דלא אמרינן ב' רובו ככולו ומיני' ילפינן גם נזיר עהור יעו"ש משום דלא כתיב בנזיר וגילה שער כל ראשו רק שער ראשו, אבל במלועס דכתיב ב' וגלה את כל שערו וכן בלויים דכתיב והעבירו חער על כל בשרם פשיטא דכולו דוקא וכ"כ במלכא שלמה פ"ד דנגעים מ"ד. וכבר הבאתי ד' השצ"י דפשיטא ל' ג"כ הכי, ואלו ראה השצ"י דברי הא"מ (בר פלוגתי) בענין זה הי' מוסיף בזה השגה עיומה בקונטרסו. "לא הביע און ציעקצ" הנספה לשצ"י ח"ג שהשיג על הא"מ בכמה דברים בתוקף גדול.

ומלכד כל זה דברי הא"מ צנויים על קו תבו במחכ"ת, דמה שהקשה דנילף לויים ממלועס ונזיר דבעינן חער דוקא, בלמח לק"מ דעשה מדורות לא ילפינן, ואע"ג דמלועס מלויים היו ג"כ דורות משעה ואפ"ה ילפינן זמ"ז, היינו כיון שמלויים כיוולא בו גבי דורות דבעינן חער דהיינו נזיר, וכמ"ש החוס' במנחות י"ט ע"ב ד"ה ושמאל וצנחנדרין מ"ה ע"א ד"ה מנין יעו"ש"ה. וגם תיורולו של הא"מ אין לו שחר במחכ"ת, דהא מצוה צנוגיא דנזיר דף מ"א ודף ג"ח וצנחנדרין דף ה' וצנחנדרין נזיר דף מ' ע"ב ד"ה ומאי ודף מ"א ע"א ד"ה ראשו וחשי' הרשצ"א סי' ש"ג דאחרי דידעינן מחד קרא דעשה דוחה ל"ה דהיינו ל' חליעזר מכלאוס בלויים לא לריק עוד ראשו וחקנו רק לאשמעינן דדחי אפילו לאו ועשה וכן הוא לרבנן דילפי מראשו דעדל"ה אייתר זקנו למיירש דמלוח גילוח מלועס הוא בתער דוקא, וא"כ גם בלויים ידעינן ממילא דעדל"ה (כמו בכל התורה) וא"ל קרא ולימוד מיוחד לזה. ועוד דהא אי נימא דלויים א"ל חער ממילא אין כאן לאו דהשתתח זקן ול' רמב"ם וש"פ גם לאו דהקפת הראש, וכאן לפי קושיא הא"מ דלא ליכתוב חער בלויים א"כ ממילא לריק לגלח זקנו וראשו ג"כ בלי שום דחיית איסור לאו, ולא שייך תירוק הא"מ כלל.

אמנם יש מקום לומר עפ"ד רש"י בתמורה דף ד' ע"ב ורמב"ם רפ"א מה' תמורה דעשה שאינו שוב בכל אינו דוחה לאו השוב בכל וכ"כ החוס' במכות דף ע"ו ע"א ד"ה א"כ כהן לפי הגירסא בהגהות ה"ח שם, א"כ גם כאן דעשה דגילות הלויים אינו שוב בכל, דהמלוח רק בלויים ולא בישראלים וכהנים, אפשר לומר דאינו דוחה לאו דהשתתח זקן והקפת פאת הראש שהוא לאו השוב בכל. ואע"ג דגבי נזיר דחי עשה דגילות את הלאו דהקפת פאת הראש אף כי העשה אינו שוב בכל רק בנזירים, ז"ל דנזיר הוא שוב בכל, כדאיתא בנזיר דף ג"ח ריש ע"ב וצנחנדרין שם ד"ה נזיר (וע"י צינחנדרין דף ה' ע"א פירש"י ומהרש"ל ומהרש"א שם, וצנחנדרין נזיר דף מ"א ע"ב ד"ה ואי כתב דגם נזיר י"ל דאינו שוב בכל). וע"פ האמור יש לפרש דברי החוס' בנזיר דף מ' ע"ב ד"ה אין קרצנו, שכתבו: "ואין להקשות לפי מה שמסקינן דיליף מלועס מקרא אחרונה וליתי נזיר במה ה"ל, דאיכא למיפירן שכן אינו צעלה או שכן כל גופו עשון הגלחת", ודבריהם תמוהים מאד דהא לעיל דף ל"ט ע"ב אמרינן ללמוד ממלועס אי אפשר שאין דין קל מחמור והיינו שהמלועס כל גופו עשון הגלחת, משא"כ נזיר מגלח רק ראשו וכמו שפירש"י ותוס' שם, וא"כ מאי הקשו החוס' כאן, ובאמת תירלו בתיורא בתרא כאן בדברי הגמ' לעיל ומאי חידשו בזה, ובפרט כי התיורא

לנכח דת ישראל והמנהג לגלח כל שערו אם מותר לגלח בתער אי לאו והשיב וז"ל: לא ידעתי איך עלה על דעתך לעבור במזיד על לאו דהשתתח וכל חקיק וכו' ואולי משום זה עלה כן על דעת מעב"ה לפי שראה בתה"ד סי' פ"א הא דבעי גילוח נלמד מלויים קודם שנכנסו בקדושה היו מגלחין אותם ובלויים לריבין גלוח דוקא בתער ממש, כדאיתא בנזיר דף מ' ונגעים פרק בתרא, ואפ"ה בעין חער לא מהני, אבל בלמח אין ראוי משם, דהתם גזירה הכתוב הוא וגם בלויים עממן הוא רק מלוח לפי ששה ולא לדורות, כמ"ש הרמב"ם והרע"ב, וצדיעבד א"כ לא גילה אינו מעכב בלויים כמ"ש הש"ך צו"ד סי' רס"ה סי"ק ז' וגילוח שערו ונפרנו הוא רק להרלות שינוי מעשיו ודאי אין לעשות כן בתער וכן משמע בע"ז בלויים סי' תקל"א סי"ק ז' דהוא רק על נד המנהג, עכ"ל השצ"י.

והנה מה שכתב השצ"י דא"כ לא גילה אינו מעכב בלויים נראה לכאורה ש"ל לו מהא דאמרינן צו"מא דף ה' ע"א גבי חינוך דמלואים, דכל המעכב לדורות מעכב בהן ושאינו מעכב לדורות אינו מעכב בהן ולכך כהן שעבד בלא עשירות האופה עבודתו כשרה וכן הוא צירושלמי פ"ד דשקלים ה' ג' וברמב"ם פ"ה מה' כלי המקדש ה"ז ומל"מ שם. אבל שיטת רבינו צחי' היא' צהיפך כי צ"י בהעלותך אחר דבריו שהעתיקתי לעיל סיים וז"ל: ואלו לא היו מועהרין בענין זה שהזכירה הפרשה לא הי' אפשר ליכנס לעבוד וכן כתוב בסוף ואחרי כן יבאו הלויים לעבוד את עבודת אהל מועד, עכ"ל, וזה בדברי הספרה פ' נז, דכהן שלא הביא עשירות האופה עבודתו פסולה והגר"א ז"ל גורם כן גם צירושלמי ה"ל, אך הלא השצ"י הביא ראוי לזה מדברי הש"ך צו"ד ושם לא נזכר מה כלל, וגם בל"ה אין הבנה לדבריו ואין להם שום המשך ושייכות לדבריו הקודמים בגידון דידה. אולם נראה בעליל ופשוט הוא כי יש ע"ס ומסורין בדבריו וקודם מלה "וצדיעבד" אחר חיצת "והרע"ב" ז"ל: "אבל בגר ומומר החרח אין הגילוח רק מנהג לכתחלה וצדיעבד הם לא גילה אינו מעכב בהם כמ"ש הש"ך צו"ד סי' רס"ה סק"ז וכו' ודאי אין לעשות כן בתער" וז"ל. והרי מצוה דפשיטא ל' להשצ"י גבי לויים דמגלחין גם הזקן עם פאת הראש דגז"כ היא שידחה עשה דחינוך לויים את לאו דהשתתח זקן והקפת פאת הראש כמו במלועס.

והנה בספר אורח מישור למס' נזיר דף מ' ע"ב כתב וז"ל: קשיא לי לא ליכתוב גבי לויים חער רק ליכתוב וגלח כמו במלועס דכתיב וגלח כל שערו וליתי ממלועס וכו' וז"ל, וי"ל מדאיתערין רחמנא למיכתב גבי מלועס זקנו וראשו לומר דאחי עשה ודחי לאו דזקנו ולא דראשו אע"ג דכתיב וגלח כל שערו ש"מ גבי לויים אע"ג דג"כ כתיב חער על כל בשרם לא דחי שום לאו מדלא כתב שום למוד ומש"ה כתב רחמנא חער גבי לויים צפני עממו דלא לילף ממלועס מכל וכל דידהו ג"כ לאוין דדוחה מלועס, אי נמי אי גבי לויים לא דחי שום לאו א"ל ללמוד ממלועס דאפשר איכא למיפירן מה למלועס שדוחה לאו דזקנו וראשו לכך איתערין ג"כ חער משא"כ לויים ל"ל חער אי לאו הכי כתוב בהדיא, שוב ראיתי באצן עזרא ובצחי' פ' בהעלותך כתבו בפשיטות בלי שום ראוי מהקרא דגבי לויים העבירו חער על כל בשרם חוץ מהפאות ולפי מה שכתבנו הוא שפיר מוכח מגמרא דילן, עכ"ל האורח מישור. הנה הבין בעל א"מ בכוונת הראש"ש ורבינו צחי' דברים ככתבן כפי הגירסא המועטת שלפנינו דגילות הלויים הי' חוץ מן הפאות, אבל לא יתכנו דבריו, דהא הראש"ש כתב "אפילו הזקן" וכ"כ רבינו צחי', ולפ"ד הא"מ דגבי לויים לא דחי העשה את הלאו דהקפת הראש ולא את הלאו דהשתתח זקן א"כ הי' להם לומר חוץ מן הזקן והפאות, וגם לא יתכן לומר כמ"ש כת"ה במכתבו לפרש דברי הראש"ש דאפילו הזקן ר"ל של לחיים ותחת הגרון ולא פאות הזקן, דא"כ מאי קמ"ל רבוחא בזה דאפילו הזקן כיון דכתיב והעבירו חער על כל בשרם ומאי חולמא דזקן משאר שערות שכלל הגוף אם לא שכוונת הראש"ש להשמיטנו דאפילו פאת הזקן דאית ב' איסור לאו בהשתתח נדחה מפני מלוח עשה דגילות הלויים. ובש"מ בית שלמה י"ד ח"ב סי'

וצפירש"י שם, וצפסחים דף ח' ע"ב: ר"ח תני כוותי דרז וכולהו תנאי תנו כוותי דשמואל, ועי' מגילה דף כ"ח ע"ב: אי לורבא מרבנן הוא וכו' ואי תנא הוא וכו', ובקדושין דף מ"ט: על מנת שאני תנא. והיינו לפי שהצריינות לא נתפשטו כל כך ולא היו ידועות לכל כמו המשנה ולכן מצינו כמה פעמים על אמורא: אחא ואייתא מתניתא בידיו. וגם על צריינות דתורת כהנים מצינו ציצמות דף ע"ב ע"ב: אל"ל ר"י לר"ל ראייתו לכן פדת שיושב ודורש כמשה מפי הגבורה אל"ל ר"ל ידיה היא מתניתא היא, היכא תני לי' בתורת כהנים, נפק תנייה לחו"כ בתלמא יומי וסבירא בתלמא ירחי. ולפ"ז י"ל דקים לי' לתלמודא דשלש צריינות חלל הסמוכות זו לזו בסוגיא דנזיר דף ל"ט ע"ב ודף מ' ע"א, היינו צריינות ראשונה תנו רבנן תער חין לי' חלל תער וכו' ואחר זה צריינות שניה תנא אידך וכו' ואחר זה צריינות שלישית דתורת כהנים תנו רבנן שלשה מגלחין וכו' (כפי גירסת רש"י ורמב"ם וסמ"ג הכ"ל) כולם נסדרו יחד ע"י "תנא" אחד משוני הצריינות דאיתא בידיו מתניתא חלל לציכמ"ד, וגם הפלפול שהח"כ "אמר מר וכו' קתני וכו' שגלחו שלא בתער וכו' חלל מזורע בתער מנלן וכו'" הוא של אותו תנא כדאמרין בעלמא: הוא תני לה והוא מפרש לה (עי' חולין י"ב ע"ב: דתני חושעיא וכו' הוא תני לה והוא אמר לה הלכה כר' נתן וכו' ופירש"י הוא תני לה דלשכח מתניתא וגרסא והוא אמר לה מדעתו שהלכה כר' נתן ועי' עוד לשון רש"י חולין ל"א ע"א ד"ה הוא תני לה), ואתי שפיר לשון הקושיא של רבא דר משרשיא האי תנא משיקרא אמר וכו'.

וראייתו בשו"ת יוסף קאמין להבאון הרחיד"א ז"ל סי' מ"ב שהביא דברי רבינו בחיי פ' בהעלותך וגם דברי הראש"ע הכ"ל כפי הגירסא שבדפוסם. אמרו המעתיקים אפילו הזקן ולא הפאה", וכתב על זה ח"ל: וכבר נודע דכן כותב הראש"ע על ר"ל בעלי הקבלה, ונראה דיש חיוה צריינות מפורשת דקתני על הלויים שלא הותרו בהשחתת הפאות, כי נפקד ממנו כמה צריינות ומכילתא ע"ם התורה וכיוצא בנודע עכ"ל, והביא ראיה מדאיתא ע"י צריינות למיכתב ראשו ואי לאו הכי הוי אמינא דהא דכתיב וגלח את כל שערו היינו חוץ מפאת הראש ח"כ בלויים דכתיב והעבירו תער על כל בשרם היינו חוץ מהפאות עיי"ש. ודבריו תמוהין במחכמה כמו שתמכתי לעיל על האורח מישור, דהא מבואר בסוגיא דנזיר דף מ"א ודף כ"ח וצימות דף ה' וצתוס' נזיר דף מ' ע"ב ד"ה ומאי ודף מ"א ע"א ד"ה ראשו ותשו' הרשב"א סי' שני' דאחרי דידעין מהד קרא דעשה דוחה ל"ת, דהיינו לר"א מכלאים בלויים, לא לר"ך עוד ראשו וזקנו רק לאשמעין דדחי אפילו לאו ועשה וכן הוא לרבנן דילפי מראשו דעל"ת אייתר זקנו למידרש דמזות גילוח במזורע הוא בתער דוקא, וא"כ גם בלויים ידעין ממילא דעל"ת כמו בכל התורה וא"ל קרא ללימוד מיוחד לזה. וגם הבאתי לעיל עוד ראיות והוכחות דגם בלויים מגלח פאות הראש והזקן כמו במזורע. צ"ל רבינו בחיי דפוס ווארשא הנוסחא "אפילו הזקן ואפילו הפאות" וכו"ל גם בלשון הראש"ע, והכוונה לגלח גם פאות הראש והזקן. דגילוח הזקן בלתיים חוץ מפאת הזקן אינו רצותא כלל ולא לר"ך לאשמעין כמ"ש לעיל.

וכה ראייתו דבר פלא בספר חזקוני פ' מזורע (י"ד, ע'): והי' ציוס השציעי יגלה את כל שערו את ראשו וגו', אבל גבי לויים לא נאמר חלל והעבירו תער על כל בשרם, כלומר והעבירו תער על בשר כולם כדרך המתגלחים לגוי סביבות הראש והזקן וגבות העינים שמגלחין מקצת ומשיירין הרוב, שאם אחת אומר כך יגלחו כל השער נמצאו באים מנוולים לפני שכניה, אבל מטורעים אלו אפשר להפשיט עורם מעל בשרם ולהיותם חיים היה הכתוב מחזיקם לך בשביל הצרעת שזרחה על עורם, עכ"ל החזקוני, ומוראות נפלאות עליו ח"ך יוכל לחלוק על דין המפורש במשנה פ"ד דנגעים וצריינות דתו"כ פ' מזורע וגמרא דנזיר דף מ' דשיוור שתי שערות מעבצין בלויים כמו במזורע והחזקוני אומר שמגלחין מקצת ומשיירין הרוב וגם זה המקצת הוא רק סביבות הראש והזקן וגבות העינים

קמא שכן חינו בשאלה, אך למותר הוא לנאורה, ואמאי לא סגי להו בחירולא דתנא. ונראה דהא דאמרין בחולין ריש דף קט"ז דהא מתרתי דהיינו מה ה"ל פרכין פירכא כל דהו משא"כ בחדא מחדא ועי' תוס' צתוס' דף י' ע"ב ד"ה מתעלה דשמיעת הקול דפירכא דלד כרת הוי פירכא כ"ד ולא פרכין רק חדא מתרתי יעו"ש וכן ציצמות דף ה' ע"ב פריך גבי מילה שכן י"ג צריינות וגבי פסח שכן כרת, כיון דמילה שדחה שבת דהיינו מילה קטן צממו ליכא כרת על האז רק בגדול (כדאמרין צפסחים ס"ט ע"ב ובשבת קל"ב ע"ב ודף קל"ג ע"א עי' רש"י שם ד"ה מילה צממה) ורק לז כרת איכא ולכך לבתר הכי אמרין ציצמות שם: חיתא מתרתי ממילה ופסח שכן כרת, דהיינו לז כרת ובחדא מתרתי פרכין כל דהו, והשאה גבי גילוח הלויים אי נימא דלא דחי לאו דזקן ופאת הראש משום דעשה חינו שוב בכל ח"כ חין כל גופו טעון תגלחת גבי לויים ושפיר איכא למילף נזיר ממזורע ולויים במה ה"ל, וחירו' תוס' בחירולא קמא דאיכא למיפדך מה להלד השוכ שכן חינו בשאלה ובחירולא דתנא אמרו דאיכא למיפדך פירכא כל דהו גבי חדא מתרתי כמו דפרכין שם כרת חו' לז כרת הי' איכא למיפדך שכן גופו (ותיבה כל ע"ם) טעון תגלחת דהא נזיר חינו מגלח רק ראשו וגבי לויים מגלח גם גופו, אף דבאמת חינו פירכא גמורא כיון דעכ"פ חין כל גופו טעון תגלחת דהא הזקן ופאת הראש חינו מגלח (והנזיר מגלח גם פאות הראש) ואינו דומה לויים למזורע, אבל מ"מ ה"ל השוכ בזה שכן שם גופו טעון תגלחת צניחם בלויים ומזורע משא"כ נזיר. אך באמת דבר זה חינו מוסכם דעשה שאשכ"כ חינו דוחה לאו השכ"כ והארכתא צוה במק"א.

ועי' צפי' הראש"ש פ"ד דנגעים מ"ד שכתב: מזורע נלמד מהם (ר"ל מנזיר ולויים), וזה נגד הגמרא דלא מצי למילף מדינה במה ה"ל משום פירכא דרבה מצריניש נזיר דף מ' סוף ע"א ורצא דר משרשיא שם ריש ע"ב, ולע"ג ליישב דבריו, דהא רבא דר משרשיא אמר האי תנא משיקרא וכו' ומדינא נמי לא יליף.

אמנם באמת לשוני של רבא דר משרשיא תמוה במה שאמר: "האי תנא משיקרא אמר וכו' והדר אמר" וכו' דנראה מזה דהיא צריינות וכו"כ תוס' שם ד"ה והאי תנא וכן בתוס' דף מ"א ע"א ד"ה ראשו צסוף הדבור כחצו: והיינו דקא מהדר בצריינות דלעיל וכו' ע"ש, ומלשון הגמרא דף מ' ע"א משמע דהוא פלפול האמוראים בני הישיבה, וכבר עמד בזה בהגהות הרש"ש. חולם לענ"ד נראה צוה, דהנה רש"י בדה"מ ע"א נזיר שם גורם: ת"ר שלשה מגלחין, ועל דברי רש"י מן חנן התם גרסינן וכו' עד ת"ר נרשם בנוסחת הריב"ן (שצ"ש ד' ווילנא) שהוא תוספת. והשאה ח"ש לשון אמר מר שלשה מגלחין וכו' לפי מה שכתב רש"י נזיר דף ל"ב ע"א דלא שייך על משנה אמר מר רק על צריינות. ואף דבאמת היא משנה במס' נגעים י"ל דרש"י לא גרים במשנה תגלחתן מלוא ולכך מיייתי הגמ' צריינות דספרא תו"כ פ' מזורע בשם ת"ר בשביל דבר שנתחדש בה צהא דתגלחתן מלוא והגמרא מפלפל בזה ופריך פשיטא דתגלחתן מלוא ומפיק מזה דין חדש דכך נשא לא מהני. ויש ראי' לזה מדברי הרמב"ם בספ' המלוא מלוא ל"ג, שכתב: ולשון ספרא שלשה מגלחין ותגלחתן מלוא הנזיר והמזורע והלויים וכו', ולא הביא מדברי המשנ', וזה לפי שרואה להביא ראיה שהתגלחת היא מלוא צפ"ע (לא שהיה מדיני הטבחה בלדד והארכתא בזה בתשובה אחת). ויש למנותה צפ"ע, וגם הרמב"ם לא הי' בגירסתו במשנה אלו הציבות "תגלחתן מלוא" כמו גירסת רש"י, ועי' בסה"מ לרמב"ם מלוא קי"א, שכתב: וכבר קדם במלוא ל"ג חורף לשונם שלשה מגלחין ותגלחתן מלוא הנזיר והמזורע והלויים וכבר התבאר דין מלוא זה צסוף נגעים עכ"ל, ומדוע הביא מן הספרא ולא ממשנה דסוף נגעים דעסיק בה ועל כרחק כ"ל. וגם הסמ"ג מ"ע רל"ז הביא זה מן התו"כ יעו"ש. והנה ידוע כי פעמים רבות צש"ס נקראים האמוראים שהיו שוני הלכות בציכמ"ד מצריינות שהיו בידם בתואר השם תנאים, כמו שמצינו בצ"ל דף י"ב ועוד בכמה מקומות: תני תנא קמ"י דר' יוחנן וכו' אל"ל פוק תני לצרע, ועי' חולין דף ע"ו: אטו כ"ע לתנא ליייתי

י"ל חף לפי הדחייה שבגמרא סנהדרין, שמא היה אברהם צבור לאמו ותרח שתי נשים היו לו וקדושת צבורים לענין עבודת קרבנות תלוי בפער רחם, וינחק כי ג"כ צבור לאמו, ויעקב הלא קנה בצבורה, וגם נח היה צבור. אך אחתי קשה לדעת הרמב"ם מן הצל צו של אברהם וי"ע.

עוד אכזר בענין תגלחת מילתא דתמיכה שראיתי בזוהר פ' נשא דף קכ"ז ע"א וי"ל: כתוב גדל פרע שער ראשו צעי דיתרבי שער רישיה ודיקניה עכ"ל. וזה תמוה דלא נאמר צנזר במקרא ובגמ' ובדמיון אלא שער ראשו ולא זקנו. ובשם הרשב"א סי' ת"ז נשאל אם נזיר הותר בתספורת זקנו, והשיב שאין קפידא צנזר אלא בשער שצדא והביא ראיות ע"ז מן המקרא ומן הגמרא דנזיר דף כ"ט. ודברי הזוהר תמוהים מאוד.

משולם ראטה

סימן לט

לכבוד הרב הגאון מו"ה ברוך גלאנץ נ"י רב בצוקרשט.
א. מה שהקשה ע"ד הגמרא ב"ב דף קכ"ז ע"ב: יכיר למה לו מיגו דאי צעי למיתבא לי במתנה מי לא יהיב לי, דהא נ"מ לענין עבד עברי שכתב הרמב"ם פ"ד מה' עבדים שאינו נמכר וניתן לאחר ועובד את הבן, כבר קדמו המג"ה מל"ה מ"ב ומל"ה ע"ז יעו"ש שהאריך בזה, ומה שתירץ כ"ח עפ"ד הרמב"ם פט"ז מה' סנהדרין ה"ו דאע"פ שהוחזק האיסור רק בעד אחד מ"מ לוקה אח"כ אם עבר על האיסור ולכן גם כאן כיון שנאמן במיגו על שאר נכסים נאמן גם לענין עבד עברי שנגרר אחר זה אע"ג דלית לי מיגו, הנה שגה בזה מאוד דלפי סברתו לא אחי שפיר תירוצו הגמרא בנכסים שנפלו לו לאחר מכאן דנימא גם בזה דכיון שנאמן לנכסים שהם צידו עכשיו ממילא נגרר אחר זה נאמנותו גם לנכסים שנפלו לו לאחר מכאן, אבל באמת דברי הרמב"ם בזה סנהדרין אינם ענין כלל לכך דהבא. דהרמב"ם מייירי דידן דע"א נאמן באיסורין וזה ילפין מקרא דכתוב בנדה וספרה לה לעולם כח"ש החוס' ביצומת ד' פ"ה ע"א וצניטין דף ב' ע"ב וא"כ כיון שהחורב האמינותו בזה ודוחזק האיסור על פיו ממילא נגרר אח"כ גם עונש מלקות אם עבר על האיסור, אבל בזה דב"ב דפריך הגמרא דגם אילו לא נכתב "וכיר" היינו יודעין דהאז נאמן מכה מיגו, שהוא מלד הסברא דמה לו לשקר, א"כ זה דוקא היבא דאית לי מיגו, אבל במקום שאין לו מיגו, כגון בנכסים שנפלו לו לאחר מכאן אינו נאמן (וכן גבי עבד עברי) ולפיכך לריבא יתורא דקרא "וכיר" לאשמעין דהאז נאמן בכל גווני חף היבא דלית לי מיגו, וזה פשוט מאוד (ועי' פ"י רשב"ם שם ב"ב דף קכ"ז ע"ב ופירש"י בקידושין דף ע"ח ע"ב). וכן מביאר צפי' רשב"ם ב"ב דף קל"ד ריש ע"ב ד"ה לירושא, דמאי דילפין מקרא דוכיר נאמן בכל גווני, אבל אם נאמן רק מעט מיגו היבא דלית לי מיגו אינו נאמן וכן כתבו החוס' שם ד"ה לירושא עיי"ש, ואף הרא"ש שם בשם הר"ם מודה לזה, אלא שהלק על הרשב"ם מטעם אחר עיי"ש, וכ"כ בלח"מ פ"ד מה' נחלות ה"א, ועי' קל"ה סי' רע"ט סק"ב, ועי' נמוקי יוסף ב"ב גבי פלוגתא של ר' יהודה ורבנן בדף קכ"ז כתב: השתא דקיי"ל כרי' לא קיי"ל להאי דרשא דרבנן דוכיר הילכך צבור אינו נועל פי שנים בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס עיי"ש, ולקמן דף קל"ד במשנה האומרת זה בני, שהביא דברי רשב"ם ואח"כ כתב: ולא מחזור לי מה שכתבו הרבה מן המפרשים דל"י יהודה הוה נאמן בנכסים הנאים לאחר מכאן וכו' עיי"ש (והרשב"ש בהגהותיו לב"ב קל"ד ע"ב שהקשה מאי פריך בגמ' לירושא פשיטא דילמא אחי לאשמעין אפילו במקום שאין מיגו וכו' דהלכתא כותבי עיי"ש, נעלמו ממנו דברי הנמוקי' אלה) ועיין צבור חר"ם סימן רע"ז סעיף ע"ז וסי' רע"ט סעיף א' וב"ב ודריש שם. ועיין בקינור כללי מיגו לבעל כה"ג שהעתיק החומים סוס"י פ"ב כתב בס"ק ז': האומר זה בני נאמן לירושא לדעת רשב"ם נאמן מכה מיגו דיהיב לי במתנה וא"כ בנכסים שנפלו

ולא שאר השער שעל הגוף. ובסנהדרין דף ק"י ע"א גבי מחלוקת ז קרה דגיון למזיכו ומיעלל לכו ככופתא שינא יבב צמזיכו וכו' יעו"ש ופרש"י עין נתן בשעריכם כדי שלא יהיה בכם אורה כמותו "ולפ"ד החזקוני הוה צהיפך כדרך המתגלחים לנוי", ובמדרש רב הותנחומא פ' קרח שחזר קרח על כל ישראל אחר הגילוח שלו ולא היו רמזירין אותו א"כ היה שלא כדרך המתגלחים. רק מזה לא קשה כל שבך שדברי המדרשים והגמ' דסנהדרין ה"ל הם דברי אגדה והמפרש' יוהקדמונים הראשו לעולם כמה פעמים לפרש דברי המקרא בדרך הפשט ואלא כמדרשי אגדה של חז"ל, אבל בדבר הלכה ודין מפורש במשנה ר' גמרא ותו"כ איך אפשר לחלוק על זה ולנטות מדברי חז"ל.
ונלע"ד ביישוב הדבר עפ"ד הגמ' יומא דף ה' ע"ב על השאלה: כינא הלבישן משה לאהרן וצניו כשנתחנכו לעבודה פריך למאי נ"מ מאי דהוב הוב, ומשני למסבר קראי ועי' תוס' חגיגה דף ו' ע"ב: ד"ה מאי נ"מ, וא"כ תגלחת הלויים שהיתה רק במדבר צעת שנצחרו ונשירות ואינה נובעת לדורות כמ"ש הרמב"ם בספר המנוחות מ"ע ז"ג וצפירושו למשנה בנגעים פ"ד מ"ד וכ"כ הרע"ב שם, ממילא והא נכללת בסוג של מאי דהוב הוב וצפירי דבדריס אין שום נ"מ לגימא רק למיסבר קראי, ולמסבר קראי מלינו כמה פעמים שהמפרש' יגנו מדברי חז"ל בפירושי המקראות על דרך הפשט.

ובדרך זה יש ליישב דברי הרמב"ם עה"ה פ' משפטים (כ"ד, ה') וי"ל: וישלח את נערי בני ישראל הם הצבורות כדברי אונקלוס כפי הם המעלים עולות והשלמים, ולא ידעתי למה יכנה הצבורות ויצלשון נערי, אולי צבור וכו', ועל דרך הפשט נערי בני ישראל הם רצחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא שלא נגשו אל אשה מעולם כי הם הנצחיים צעם והקדושים בזהם כענין שאמר עתידין צחורי אישראל שלא טעמו טעם חטא ליתן ריה כלבנון, עכ"ל. ודבריו נפלאים דמאוד הלא מפורש במשנה זבחים פ"ד מ"ד (דף ק"צ ע"ב) עד שלא הוקם המשכן היו הצמות מותרות ועבודה בצבורות ובגמרא זשם דף קט"ו ע"ב יליף לה מקרא וישלח את נערי בני ישראל אלו הצבורות ובגמרא צבורות דף ד' ע"ב פליגי ר"י ור"ל בצבורות לזמולו במדבר, אבל צבורות שילאו ממלרים לכ"ע קדשו לעבודה ועד הקמת המשכן. גם צפרשת במדבר (ג', מ"ה) כתב הרמב"ם וי"ל: תחת כל צבור צני ישראל הנה הצבורים נתקדשו להיות לשם צעת שאיב קדש לי כל צבור צני ישראל והיו צבורים רבים בישראל ולא נפוז עד הנה וכו' והנה הם עומדים בקדושתן סתם, ויתכן רשיתיה בזהם עבודת הקרבנות כדברי רבותינו עכ"ל, נראה מזה יושברמב"ם לא הכריע בזה ולפי פירושו הראשון על דרך הפשט עמדו והצבורים בקדושתן סתם בלא תפקיד מיוחד ולא היתה בזהם עבודת והקרבנות וכמו שכתב צפרשת משפטים ה"ל, וזה תמוה מאוד לשיחלוק על דין מוסכם במשנה ובגמרא. וצ"ע אנו לריכוס לומר כמו שכתבתי לעיל דהלכה שאינה נובעת לדורות רק לפי שעה היא רבגד מאי דהוב הוב וכיון שאין שום נ"מ לגימא רק למיסבר קראי יורשאים בפירושי המקראות לנטות מדברי חז"ל ולפרש ע"ד הפשט פצאופן אחר כמו בדברי אגדה.

וראיתי בספר תפארת ישראל על המשנה זבחים פ"ד מ"ד: בעד שלא הוקם המשכן היו הצמות מותרות ועבודה בצבורות, שכתב וי"ל: נ"ל דר"ל עבודת קרבנות לצור היה בצבורות, כדכתב וישלח נא את נערי בני ישראל, אבל קרבנות יחיד היו קרבים מכל יחיד שיראה, יידברי מלינו האבות שהקריבו צמח אף שלא היו צבורים, ולא מלינו כשהסבר אח"כ, עכ"ל. ובמחכתי"ה נעלמו ממנו דברי הרמב"ם בפירוש המשנה שם, שכתב וי"ל: אמרו כי מה שנאמר וישלח את נערי בני אישראל שהם הצבורות שהעבודה לעולם אינה אלא בצבורות מאדם ועד מרע"ה, עכ"ל. ומה שהקשה התפ"י דהאבות הקריבו אף שלא היו צבורים, לק"מ דהרי אברהם היה צבור וגדול שבצני תרת, וכדלחמירין בסנהדרין דף ס"ט ע"ב, ואע"ג דהתם דחי לה, דלמא דרך חכמתן חשיב להו, היא רק דחייב בעלמא והבדלשית רבא סוף פ' ל"ח וריש פ' מ"ה לית לי דחייב זו (וכ"כ המהרש"א במס' זמנא דסנהדרין שם) וכן צירושלמי יצמות פרק י' סוף הלכה ז', ובלא"ה